

УДК 636.2.034: 339.13

Т.В. Хворост,

к.е.н., доцент кафедри менеджменту ЗЕД та євроінтеграції,

Сумський національний аграрний університет, м. Суми

Розвиток світового та національного ринків молочної продукції

T.V. Khvorost,

Ph.D., assistant professor of the Foreign Economic Activities Management and

Eurointegration Chair,

Sumy National Agrarian University, Sumy

The development of global and national markets dairy products

В статті висвітлено результати комплексних досліджень світового та національного ринку молока. Проведений аналіз динаміки обсягів виробництва молока в Україні та світі. Визначено основних світових виробників молочної продукції та основних світових експортерів. Проаналізовано стан національного виробництва та експорту молочної продукції. Визначено основні тенденції та пріоритетні напрями його розвитку.

The article highlights the results of comprehensive studies of global and national market milk. The analysis of the dynamics of milk production in Ukraine and worldwide is made. The major world producers of dairy products and the world's major exporters are determined. The state of national production and export of dairy products. The main trends and priorities for its development are determined.

Ключові слова: *світовий ринок, національний ринок, молоко, молочна продукція, виробництво молока, світові виробники молочної продукції, динаміка обсягів виробництва, світові експортери.*

Keywords: *global market, national market, milk, milk products, milk production, world dairy producers, dynamics of production, the world's largest exporter.*

Постановка проблеми. Молокопереробна галузь, як і харчова промисловість загалом, є однією з галузей, що найдинамічніше та найстабільніше розвиваються. Вивчення тенденцій розвитку конкурентоспроможності молокопереробних підприємств неможливе без дослідження не тільки внутрішнього ринку, а й, зважаючи на умови розширення світогосподарських зв'язків, – і світового ринку. Актуальність проблеми, яка досліджується, посилюється інтеграційними процесами вітчизняної економіки у світовий економічний простір.

У зв'язку з тим, що Україна досягла покращення доступу виходу на зовнішні ринки, шляхом членства в СОТ, тепер велику увагу необхідно приділяти дослідженню тенденцій розвитку світового ринку виробництва та споживання молока та молочної продукції задля його успішного освоєння та зміцнення своїх позицій як країни експортера.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розв'язанню проблеми розвитку світового ринку молока та молочної продукції присвячені наукові праці таких дослідників, як О. Козак [1], В. Ладика [2], О. Маслак [3], Я. Тивончук, О. Гуторов та багато інших.

Метою даної статті є вивчення ситуації на світовому ринку молочної продукції, динаміки світового виробництва, визначення перспективних ринків, співставлення рівнів виробництва.

Виклад основного матеріалу. Стійкий рівень росту світового виробництва молока спостерігається з 1990 року. За період з 1990 по 2013 роки в середньому темпи росту становили 1,5%, у результаті чого виробництво молока збільшилось з 543 до 773 млн. т. (рис. 1).

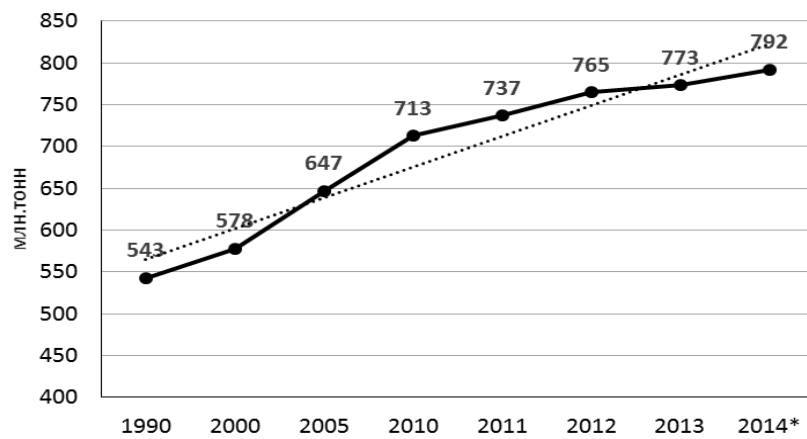

Рис 1. Світове виробництво молока

Джерело: за даними FAO

Серед країн світу найбільшим виробником молока всіх видів є Індія, частка якої в загальносвітовому обсязі виробленого молока протягом останніх років невпинно зростає (рис. 2). Сприятливі погодні умови, а зокрема достатня кількість опадів, дали можливість розширити площі під пасовищами, що позитивно вплинуло на розвиток галузі в країні. В найближчій перспективі вона залишатиметься абсолютним світовим лідером за цим показником. У 2014 році очікується виробити 144,8 млн. т молока, що майже на 4,9% перевищить рівень попереднього року. Незважаючи на високі темпи росту, виробництво молока всіх видів на душу населення в Індії (у 2008 р. – 89 кг) залишається нижчим, ніж у середньому в світі (104 кг) [4].

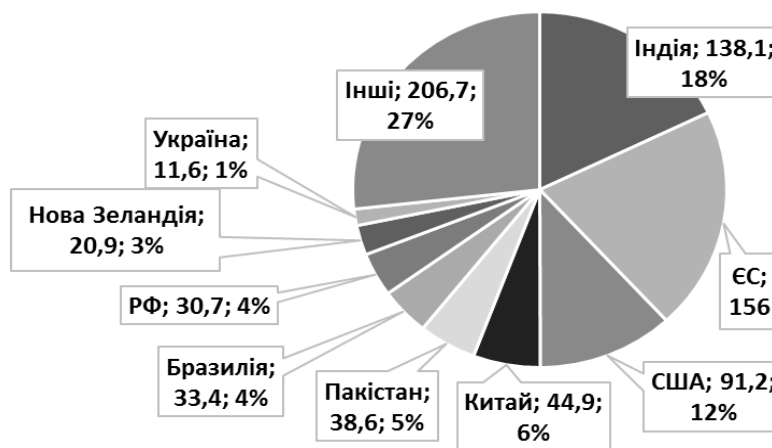

Рис. 2. Основні світові виробники молочної продукції у 2013 році (млн. т.)

Джерело: за даними FAO

Друге місце за обсягом виробництва молока всіх видів займають США, при цьому на їх долю припадало 12,4% загальносвітового виробництва

молока, хоча в абсолютному відношенні виробництво молока у США в 2013 р. збільшилося на 4,2% порівняно з 2010 р. Така ситуація свідчить про те, що темпи збільшення обсягів виробництва у США дорівнюють темпам загальносвітового зростання виробництва молока. Третю позицію займає Китай, який виробив у 2013 р. 44,9 млн. т. молока, що на 3,5% більше за рівень 2010 р.

Що стосується України, то на її долю у 2013 р. припадало 1,5% світового виробництва молока, що забезпечувало їй 11-те місце в загальному рейтингу країн-виробників. У 2005 р. Україна займала також 11-те місце, але її частка була на рині 2,1 %. Ще більшою питома вага України в загальносвітовому виробництві молока була в 1990 р. – 4,5%. Отже, ретроспективний аналіз свідчить, що Україна поступово втрачає свої позиції на світовому ринку молока, але при цьому поки що входить до дванадцяти найбільших виробників молока всіх видів у світі [4].

Досліджуючи виробництво молока в Україні, можна виділити два етапи – до 2005 року і після. З 2000 до 2004 рр. спостерігався щорічний швидкий приріст виробництва молока (рис. 3); а вже в 2005 р. зростання обсягів виробництва молока склало лише близько 0,5%, і за підсумками року загальний обсяг дещо перевищив 13,7 млн. т. і це стало початком стрімкого спаду виробництва.

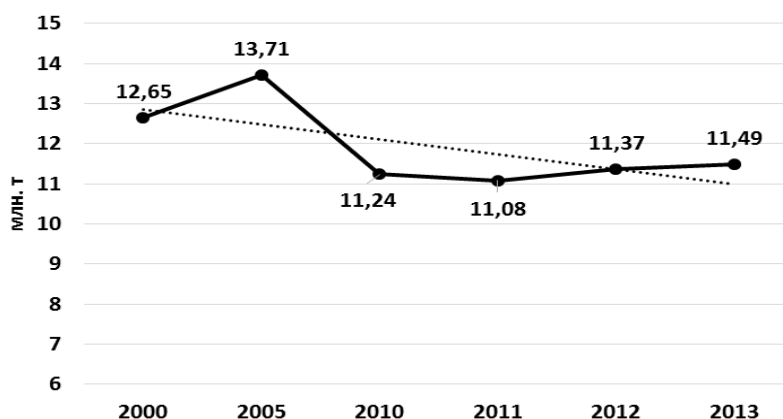

Рис. 3. Динаміка обсягів виробництва молока в Україні

Джерело: Держкомстат України

За розрахунками, проведеними згідно з даними Держстату, в Україні виробництво молока за період незалежності скоротилось у 2,1 рази і у 2013 р. становило лише 11,4 млн. т (у 1990 р. – 24,5 млн. т). Спад відбувся здебільшого за рахунок зменшення частки молока, виготовленого сільськогосподарськими підприємствами, у 7,4 рази. Водночас у господарствах населення виробництво молока за цей період зросло в 1,5 рази. У 2012 р. в Україні після тривалого стійкого падіння виробництво молока зросло до попереднього року на 2,7% і становило 11,3 млн. т. За даними Держстату, за цей період 77,7% виробленого молока припадало на господарства населення. Це не дозволяє забезпечити отримання продукції високої якості, оскільки у цих виробників відсутні умови та фахівці для впровадження новітніх технологій утримання та годівлі тварин, машинного або роботизованого їх доїння, первинної обробки молока та транспортування його до приймального пункту. Молоко, вироблене у господарствах населення, відповідає вимогам лише другого ґатунку, тоді як вироблене на великих сільськогосподарських підприємствах в основному реалізується вищим і першим ґатунком [5]. Через таку ситуацію дуже гострим є питання якості молока, яке не може витримувати ніякої конкуренції в умовах прийнятих стандартів СОТ, через що постає питання не конкурентоспроможності продукції молокопереробних підприємств.

У випадку збереження темпів зниження обсягів виробництва, які спостерігаються з 2005 році, ми можемо швидко втратити сировинну базу для молокопереробних підприємств. На думку Н.І. Шиян задля покращення ситуації у найближчі роки нарощування обсягів виробництва молока має здійснюватися з використанням двох шляхів, а саме: збільшення поголів'я корів, а також підвищення їх продуктивності шляхом поліпшення генетичного потенціалу, підвищення рівня повноцінності годівлі, поліпшення умов утримання та підвищення рівня кваліфікації кадрів, а також їх матеріальної зацікавленості в кінцевих результатах господарювання [6].

Динаміка зміни обсягів виробництва молока безпосередньо впливає на особливості світової торгівлі молоком та молочними продуктами. Обсяги експорту молочної продукції також постійно збільшуються. Продаж на зовнішніх ринках молочної продукції (в перерахунку на молоко) оцінюється в 68,75 млн. т, що на 28% більше рівня попереднього року (53,42 млн. т.) (рис. 4).

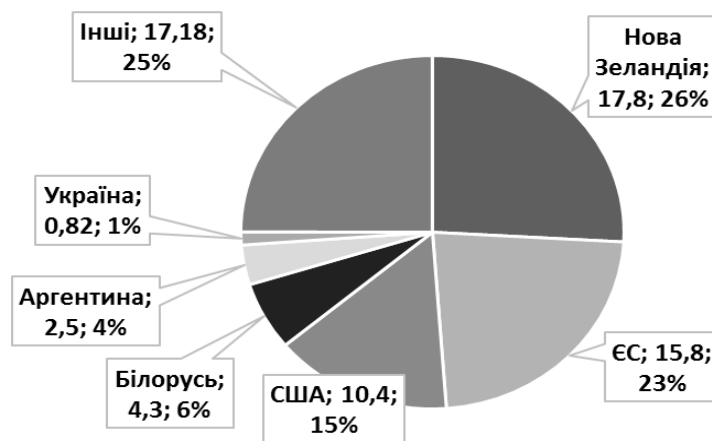

Рис. 4. Основні світові експортери молочної продукції

Джерело: за даними FAO

Найбільшим експортером за період, який досліджувався, були країни Океанії та Європи, які в 2013 р. експортували відповідно 21,2 та 22,9 млн. т молока, що складає 30,8 та 33,2% від загальносвітового обсягу продажу. При цьому, у динаміці найшвидшими темпами зростають експортні поставки в країнах Океанії, де головним експортером виступає Нова Зеландія, частка якої в загальносвітовому експорті складає близько 26%. Отже, Океанія виступає найбільш потужним регіоном, що постачає молочну продукцію на світові ринки, а відповідно й визначає загальну ситуацію на світовому молочному ринку. Європа, як другий за потужністю експортер молочної продукції, у 2014 р., за прогнозними оцінками, збільшить обсяги експорту молока на 4,4% порівняно з 2013 р. Серед країн, крім Нової Зеландії, провідними експортерами молочної продукції можна вважати також США, Білорусь та Аргентину, питома вага яких в загальному обсязі зовнішнього продажу становила 15,1%, 6,3 та 3,6% відповідно. Відносно стабільним залишається обсяг експорту молока країнами Азії, які щорічно екпортують

близько 10,5% світового експорту молока на зовнішніх ринках. Не зважаючи на те, що Індія займає перше місце у світі за обсягами виробництва молока, до числа лідерів по його експорту вона не входить, що пов'язано, головним чином, із значним внутрішнім попитом, який до того ж постійно зростає, оскільки зростання населення відбувається вищими темпами, ніж зростання обсягів виробництва молока. Найменшим експортером молока залишається Африка, яка в середньому за рік експортує 1,2 млн. т., що складає 1,2% загальносвітового експорту молока.

Що стосується України, то у 2013 р. нею було експортовано молочних продуктів близько 858 тис. т. у перерахунку на молоко, це на 6% менше за 2012 р., що продовжує тенденцію останніх років, адже 2012 рік також відзначився зниженням експорту вітчизняних молокопродуктів на 96541 тис. дол. США, або на 16,3% (від 593282 до 496741 тис. дол. США). Їх частка у загальному експорті продукції АПК становила 2,73 проти 4,51% у 2011 р. Найбільша частка в експорті молокопродуктів припадає на сири всіх видів та кисломолочні сири (87,73%). Основними країнами збуту молочної продукції у 2012 р. стали Російська Федерація, Молдова, Казахстан, Туркменістан та інші країни пострадянського простору. Так, частка Росії становила 48,8%. Імпорт молокопродуктів за минулий рік зріс у грошовому еквіваленті на 44992 тис. дол. США, що становить 33,7% (від 133393 до 178385 дол. США). У структурі імпорту найбільша частка припадає на масло вершкове (47,30%), сири всіх видів та кисломолочні сири (46,80%).

Серед основних тенденцій вітчизняного ринку молочних продуктів сьогодні можна виділити тривалу реструктуризацію й концентрацію власності, розширення сфери впливу великих гравців, розвиток регіональних ринків, технічну модернізацію виробництва, впровадження нових технологій, появу інноваційних продуктів. Молочна промисловість поступово відмовляється від випуску нефасованої продукції, значна кількість виробників прагнуть відійти від “класичного” продукту у бік продуктів з більшим вмістом біологічних добавок.

Що стосується проблем, то як і раніше гострим залишається якість молочної сировини, розрахунок її собівартості, низька купівельна спроможність населення, практично відсутні державні соціальні програми, особливо стосовно молочного бізнесу (наприклад, організація харчування в дитячих установах тощо), у результаті чого можливості молочної промисловості повною мірою не реалізуються.

Висновки. Розглянувши тенденції та основні параметри, які характеризують світовий ринок молочної продукції можна зробити наступні висновки. Існує стійка тенденція зростання світового виробництва молока. Основними ринками, що розвиваються є Азіатський та ринок Східної Європи. Територій які орієнтовані на експорт не так багато, однак молочна промисловість як експортно-орієнтований бізнес швидко розвивається. Більша частина регіонів планети характеризується недостатньою забезпеченістю молочними продуктами і потенційна потреба внутрішніх ринків у них суттєво вища, ніж фактичні можливості.

Україні, окрім збереження своїх традиційних ринків збуту, необхідно постійно шукати вихід на нові перспективні ринки та завойовувати стабільні позиції на них. Використовувати високопродуктивний селекційний матеріал; для відгодівлі дійного стада використовувати результати напрацювань іноземних товаровиробників. З метою підвищення якості молока та зменшення його собівартості використовувати інтенсивні методи заготівлі кормів. Для підвищення якості сировини впроваджувати передові методи забору молока, його первинної обробки та транспортування до пункту прийому.

Література.

1. Козак О.А. Основні тенденції розвитку світового ринку молока та молочної продукції / О.А. Козак // Економіка АПК. – 2007. – №3. – С.149-154.
2. Лади́ка В. Світовий молочний ринок : стан та перспективи / В. Лади́ка, О. Маслак // Пропозиція. – 2009. – № 4. – С. 31-33.

3. Маслак О. Світові тенденції молочного ринку / О. Маслак, Т. Хворост // Пропозиція. – 2010. – № 2. – С. 44-46.
4. Гуторов О.І. Світові тенденції розвитку ринку молока / О.І. Гуторов // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства: Економічні науки. Вип. 112. – Харків: ХНТУСГ, 2011. – С. 3-8
5. Солошонок А. Л. Національні та світові тенденції розвитку ринку молока і молочних продуктів / А. Л. Солошонок, К. М. Куліш // Продуктивність агропромислового виробництва. економічні науки . - 2013. - Вип. 24. - С. 113-123. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pav_2013_24_19.pdf
6. Шиян Н.І. Економічні проблеми інтенсифікації виробництва молока в контексті теорії спадної віддачі / Н.І. Шиян, Н.С. Ляліна // Економіка АПК. - 2007. - № 11. – С. 74-79.
7. Food Outlook, October 2014 - Режим доступу: <http://www.fao.org/giews/english/fo/index.htm>

References

1. Kozak, O.A. (2007), “Major trends in the world market for milk and dairy products” *Ekonomika APK*, vol. 3, pp.149-154.
2. Ladyka, V. and Maslak, O. (2009), “The world dairy market: state and prospects” *Propozytsiia*, vol. 4, pp. 31-33.
3. Maslak, O. and Khvorost, T. (2010), “Global trends in the dairy market” *Propozytsiia*, vol. 2, pp. 44-46.
4. Hutorov, O.I. (2011), “Global market trends milk” *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho tekhnichnoho universytetu sil's'koho hospodarstva: Ekonomichni nauky*, vol. 112, pp. S. 3-8.
5. Soloshonok, A. L. (2013), “National and global trends in the market in milk and milk products” *Produktyvnist' ahropromyslovoho vyrobnytstva. ekonomichni nauky*, vol. 24, pp. 113-123, available at: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pav_2013_24_19.pdf (Accessed 02 Oct 2014).

6. Shyian, N.I. (2007), "Economic problems of intensification of milk production in the context of the theory of diminishing returns" *Ekonomika APK*, vol. 11, pp. 74-79.

7. Food Outlook, October 2014, available at: <http://www.fao.org/giews/english/fo/index.htm> (Accessed 20 Oct 2014).